

Kırım'ın İlhakı ve Gelişen Türkiye-Ukrayna İlişkileri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Batı ve Rusya arasında pragmatik bir denge politikası izlemeye çalışan Ukrayna, gelinen süreçte istikrarlı bir siyasi yapı kuramamıştır. Kasım 2013'te başkent Kiev'de muhaliflerin başlattığı protestolar, dikkatlerin Ukrayna üzerine toplanmasına yol açmıştır. Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in Avrupa Birliği (AB) ile yapılacak olan ortaklık anlaşması yerine Rusya ile iş birliği yapması muhalifler tarafından tepki ile karşılanmış, bu kararı protesto eden göstericiler polis şiddetiyle bastırılmaya çalışılmış, bu durum ülkedeki gerginliği iyice tırmandırmıştır. Olaylar sırasında onlarca gösterici hayatını kaybederken, süreci yönetemeyen Viktor Yanukoviç şubat ayında ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Yanukoviç'in ardından Ukrayna Parlamentosu, cumhurbaşkanını azlederek geçici bir hükümet kurmuştur. Bu süreç içerisinde AB muhaliflerle birlikte olduğunu gösterirken, Rusya da Yanukoviç'i desteklemiştir. 27 Şubat 2014'te Rusya'nın Kırım'a çıkarma yapması ve kontrolü sağlaması, bölgede yeni bir sayfa açmıştır. Gelişen süreçte Kırım Parlamentosu 16 Mart'ta bağımsızlığını ilan ederken, Rusya Federasyonu da bu kararı tanımış, 21 Mart tarihinde ise Kırım resmen Rusya'ya bağlanmıştır.

Kırım'ın ilhakı Türkiye açısından da son derece önem arz etmektedir. Hem Kırım'la olan tarihî bağlar hem de Kırım'daki Türk ve Müslüman halk bölgeye ilgisiz kalmayı olanaksız hale getirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti devleti bu süreçte Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerektiğini belirtirken, Kırım Tatarlarının haklarını en önemli konu olarak belirlemiş ve argümanlarını bu konu üzerinden yürütmüştür. Özellikle Kırım Tatar Millî Meclisi Başkanı Mustafa Abdülcemil Kırımoğlu Türkiye'ye birçok ziyaret gerçekleştirmiş, dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün elinden "Cumhuriyet Nişanı" almıştır.

Bütün bunların yanında Türkiye, krizi başından itibaren dikkatle takip edip ihtiyatlı bir politika izlemiştir. Protesto ve sokak olaylarının şiddetlenmesi ile AB ve Rusya tarafından gelen fevri çıkışların aksine Türkiye, tarafları uzlaşmaya davet etmiştir. Nitekim Rusya'nın ilhak hareketi gerçekleşmeden 28 Şubat-1 Mart 2014 tarihleri arasında dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Ukrayna'ya önemli bir ziyarette bulunmuştur. Davutoğlu, ziyareti sırasında parlamentodan birçok isimle görüşürken, Kırım konusunda Türkiye'nin her türlü yardımı yapmaya hazır olduğunu ilan etmiştir. Gelişen süreç içerisinde Ukrayna'daki hem siyasi hem de insani kriz daha da derinleşmiştir. Türkiye bu noktada Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne saygı duyulması gerektiğini her fırsatta belirtirken, diplomasi gereği olarak bütün taraflarla görüşüp uzlaşma noktası aramıştır.

17-18 Temmuz 2014 tarihlerinde dönemin AB Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Kiev'e resmî bir ziyarette bulunarak Abdülcemil Kırımoğlu, Ukrayna Dışişleri Bakanı Pavlo Klimkin ve Devlet Başkanı Petro Porosenko ile görüşmelerde bulunmuştur. Türk Dışişleri Bakanlığı, 17 Eylül 2014'te bir açıklama yaparak Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde yapılan seçimlerin Türkiye açısından bir geçerliliği bulunmadığını bildirmiştir. Ayrıca Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Tanju Bilgiç, Kırım'ın yerli halkı olan Tatar toplumunu sindirmeye yönelik bu tür eylemleri kınayarak, derhal sonlandırılması çağrısında bulunmuştur. Recep Tayyip Erdoğan yaptığı bir konuşmada, Ukrayna krizinde Türkiye için en önemli boyutu Kırım Tatarlarının oluşturduğunu dile getirerek, Kırım'ın ilhakının asla kabul edilemeyeceğini yinelemiştir.

Ukrayna krizinin başından itibaren Ankara'nın izlediği politika klasik Soğuk Savaş mantığından oldukça farklı olmuştur. Bu süreçte Batı'nın politikalarını izlemekten ziyade, kendi argümanlarını ortaya koyan ve bunları gerçekleştirmeye çalışan bir Türk dış politikası karşımıza çıkmaktadır. Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne önem veren, Kırım Tatar halkına desteğini her fırsatta dile getiren Türkiye, siyasi konularda birçok anlaşmazlık yaşasa da Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımlara katılmamıştır. Ayrıca Ahmet Davutoğlu, Kiev ile Moskova arasında irtibatın asla kesilmemesi gerektiğini, Avrupa'nın yeni bir Berlin Duvarı'na ihtiyacı olmadığını söyleyerek diplomasiye önemine dair güçlü vurgular yapmıştır. Nitekim kriz içinde izlenen bu dış politika hem Ukrayna hem de Rusya cephesinde Türkiye'ye karşı güven uyandırmış, ilişkilerin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Ancak 2015'te Rusya'nın Suriye krizine giderek angaje olması ve saldırgan tutumunu artırmasıyla birlikte Türkiye ve Ukrayna arasında önemli bir yakınlaşma meydana gelmiştir.

Türkiye'nin, hava sahasını ihlal eden SU-24 tipi Rus savaş uçağını 24 Kasım 2015 tarihinde düşürmesi Ukrayna'da geniş yankı uyandırmıştır. Bu olayın hemen ardından Ukrayna Ulusal Güvenlik ve Savunma Konseyi Başkanı Aleksandr Turçinov, Ukrayna Hava Kuvvetleri'nin de Ukrayna hava sahasını ihlal eden Rus uçaklarına aynı şekilde karşılık vermesi gerektiğini dile getirmiştir. Ukrayna Başbakanı Arseniy Yatsenyuk, "Eğer Rusya, Türkiye'ye tahıl ihracatı yasağı getirirse Türkiye'nin gıda güvenliğini sağlamaya

hazırız.” açıklaması yaparak her konuda Rusya’ya simetrik yanıt verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ukrayna’da Türkiye’ye verilen destek hükümetle sınırlı kalmamış, kamuoyu da bu konuda oldukça etkin hareket etmiştir. Ukrayna Parlamentosu’ndan iki milletvekili, Türkiye’ye karşı duydukları memnuniyet hislerini Türkiye Büyükelçiliği girişine yıldız takarak göstermişlerdir. Ayrıca Ukraynalı gönüllü aktivistler Rus savaş uçağını düşüren Türk pilota “Ukrayna millî Türkçülî kahramanı nişanı” vermek istediklerini dile getirmişlerdir. Ukrayna halkının Türkiye’ye artan sempatisi internet ortamına da taşınmış ve bu durum Türk Hava Kuvvetleri için hazırlanan -kısa zamanda bir milyondan fazla izlenen- bir video ile yansıtılmıştır. [1] Ayrıca Ukrayna’nın İsveç’te düzenlenen 61. Eurovision şarkı yarışmasına Kırım Tatarlarının 1944’te yaşadığı sürgünü konu alan bir şarkı ile katılması, Türkiye ve Ukrayna halkları arasındaki destek duygusunu daha da artırmıştır.

İlk olarak 2011 yılında Ankara’da düzenlenen Türkiye-Ukrayna Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) Toplantısı 2012 ve 2013 yıllarında da gerçekleşmiş, 2014 ve 2015 yıllarında ise Ukrayna’nın içinde bulunduğu kriz ortamından dolayı gerçekleştirilememiştir. 9 Mart 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko liderliğinde dördüncü Türkiye-Ukrayna YDSK Toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda ticaret, medya, güvenlik ve askerî alanlarda iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır. Poroşenko, *TRT World* kanalında yayınlanan söyleşisinde Türkiye ile Ukrayna ilişkilerinin geçmişte hiç bugünkü gibi bir seviyeye ulaşmadığını belirterek, “Türkiye ile stratejik ortağız” ifadesini kullanmıştır. Türkiye Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Seyfullah Hacımüftüoğlu ile Aleksandr Turçinov’un görüşmesinin ardından “Kiev ve Ankara, Karadeniz’deki güç dengesini korumak için siyasi, diplomatik, askerî, teknik ve ekonomik kaynaklarını entegre etmek için tarihî bir fırsata sahiptir” açıklaması yapılmıştır. Ayrıca Turçinov, askerî iş birliği kurmanın Türkiye ve Ukrayna arasındaki stratejik ortaklığın kilit noktası olduğunu ifade etmiştir.

2016 Şubat ayında Kiev’e resmî bir ziyarette bulunan Ahmet Davutoğlu burada yaptığı basın toplantısında, Ukrayna ve Suriye’nin Türkiye’nin güney ve kuzey uçları olduğunu hatırlatarak, her iki halkın da yanında olmaya devam edeceğiz açıklamasında bulunmuştur. [2] Aslında sadece bu söylem üzerinden bile Türkiye-Ukrayna ilişkilerinin ne kadar stratejik ve jeopolitik hesaplar üzerinden okunması gerektiği görülmektedir. Bu çerçevede Türkiye’nin Karadeniz’de Ukrayna ile geliştireceği ortaklık ve uyum, Rusya’nın Suriye üzerinden Türkiye’nin güneyinde oluşturduğu tehdidi kıracaktır ve Rusya’nın manevra alanını daraltacaktır. Nitekim Ukrayna ile Türkiye, Şubat 2016’da askerî araç ve silah üretimi konusunda bir anlaşmaya vararak önemli bir adım atmışlardır. Ardından 7 Mart’ta Marmara Denizi’nde, 10 Mart’ta ise Karadeniz’de Türkiye ve Ukrayna Deniz Kuvvetleri ortak bir tatbikat düzenlemiştir. Ayrıca Türkiye’nin Ukrayna ordusuna 800 bin dolar değerinde üniforma ve ekipman sağladığı ve önemli kredi desteğinde bulunacağı medyaya yansımıştır.

Siyasi, askerî, diplomatik, kültürel ve ekonomik olarak son iki senede büyük bir ivme kazanan Türkiye-Ukrayna ilişkileri stratejik bir ortaklığa evrilmiştir. Özellikle her iki ülkenin Rusya ile yaşadığı krizlerde ortak hareket etmesi ve Karadeniz’de iş birliği içinde bulunmaları, gelecek perspektifinde önemli avantajlar sağlayacaktır. Ayrıca her iki ülkenin ihracat ve ithalat kalemlerine baktığımızda rekabet eden ekonomiler olmadıklarını, aksine birbirlerini tamamlayabilecek ticari partnerler olduklarını görmekteyiz. Tüm bu gelişmeler önümüzdeki dönemde Türkiye-Ukrayna ilişkilerini çok daha ileri bir noktaya taşıyacaktır.

[1] “Türkiye Ukrayna İlişkilerinde Yumuşak Güç”, *Yeni Şafak*, 3 Ocak 2016, <http://www.yenisafak.com/hayat/turkiye-ukrayna-iliskilerinde-yumusak-guc-2381225>

[2] “Davutoğlu ve Yatsenyuk’tan Rusya’ya Ortak Tepki”, *Aljazeera*, 15 Şubat 2016, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/davutoglu-ve-yatsenyuktan-rusyaya-ortak-tepki>